

Resultaten van de beheerswerkzaamheden op de Grijze Steen

Edwin van der Werf

In 1979 rees de gedachte dat de werkzaamheden van Vogelwerkgroep de Kempen niet uitsluitend beperkt mochten blijven tot het bestuderen van vogels. Ook een meer fysieke bijdrage aan het beheer van de Kempische natuur werd wenselijk geacht.

Inleiding

In dat jaar werd daarom contact gelegd met de Stichting het Noord-Brabants Landschap. In onderling overleg werd afgesproken dat de VWG vanaf dat moment beheerswerkzaamheden op de Grijze Steen, een heidegebied ten noorden van Casteren, ter hand zou gaan nemen. Achterliggende gedachte was, dat het herstel en behoud van een dergelijk uniek heideterrein(tje), nieuwe kansen geeft aan de typerende flora en fauna. Daarmee werd beoogd een bijdrage aan de doelstelling van de VWG te leveren en op een heel concrete wijze invulling te geven aan het onderdeel "Beheerswerkzaamheden" daarin.

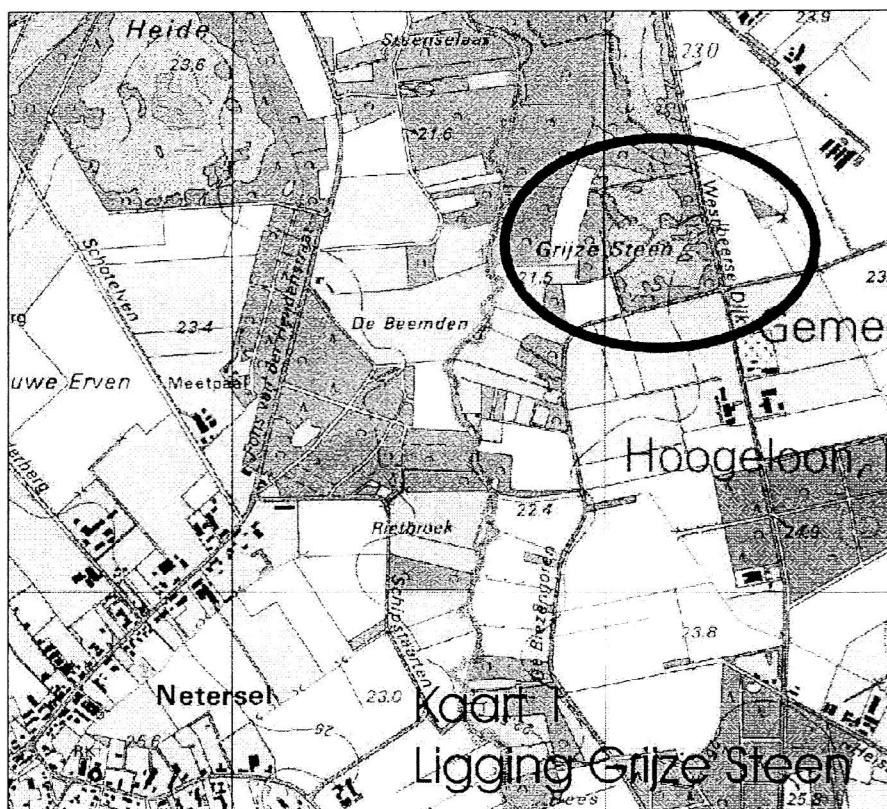
De sindsdien verrichte handmatige beheerswerkzaamheden, bestaande uit het verwijderen van opslag, plaggen en maaien, hebben tot verrassende resultaten geleid.

Ondanks de kleine schaal waarop een en ander heeft plaatsgevonden, bleken de heide en de daarbij behorende plantengroei prachtig terug te komen, zowel op de geplagde als de gemaaide stukken. Opvallend daarbij was dat ook de meer vochtminnende heideplanten als Kleine en Ronde Zonnedauw, Witte en Bruine Snavelbies en Dopheide waren teruggekeerd. Gezien de behaalde positieve resultaten, is in 1992 besloten een beheersadvies aan het Brabants Landschap uit te brengen. De achterliggende gedachte was,

dat op basis daarvan grootschalige beheerswerkzaamheden op een verantwoorde wijze ter hand zouden kunnen worden genomen.

We zijn nu 8 jaar verder en in opdracht van Brabants Landschap hebben inmiddels grootschalige, machinale beheerswerkzaamheden plaatsgevonden. De hoogste tijd om weer eens terug te gaan naar de Grijze Steen en in de vorm van een artikel voor de jubileumuitgave van de Blauwe Klauwier daarvan verslag te doen.

In dit artikel wordt, na een gebiedsbeschrijving, teruggekeken op de door de VWG verrichte werkzaamheden en de daarmee behaalde resultaten. Vervolgens wordt kort ingegaan op de inhoud van het in 1992 uitgebrachte beheersadvies en worden de beheerswerkzaamheden, die op basis daarvan de afgelopen jaren zijn uitgevoerd

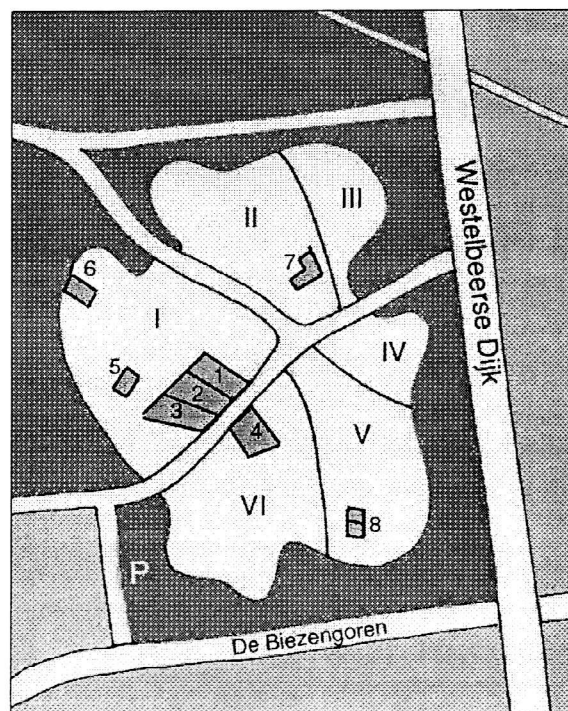

beschreven. De daarmee behaalde resultaten worden in beeld gebracht op basis van een tweetal recente veldbezoeken en een aantal op dat moment gemaakte foto's. Na een globale vooruitblik wordt afgesloten met een aantal algemene conclusies.

Gebiedsbeschrijving

De Grijze Steen was oorspronkelijk een onderdeel van de eens zo grote Landschotse Heide en is nu nog zo'n 20 ha. groot. Het gebied is van oudsher gelegen op de overgang van de arme heide naar het voedselrijkere beekdal van de Groote Beerze, en daarom was het er tamelijk vochtig. Ondanks de grootschalige veranderingen die zich de afgelopen jaren in de directe omgeving van het gebied hebben voorgedaan, is de ondergrond in verhouding tot veel andere heidegebieden nog steeds relatief vochtig. Het gebied dat van 1979 tot 1992 door VWG de Kempen "onder handen is genomen", betreft alleen het zuidelijke deel (zie kaart 1). Dit artikel handelt dan ook uitsluitend over dat deel van het gebied. Het gebied zoals dat in 1979 werd aangetroffen, leek meer op een gemengd bos dan op een heideterrein. De heide was vrijwel volledig vergrast door Pijpestrootje en vooral begroeid met berken, dennen en eiken met een hoogte van soms meer dan 5 meter. De eerste activiteit bestond dan ook uit het verwijderen van die bomen, waarbij een aantal eiken en vliegdennen werd gespaard. Tevens werd een bufferzone aan de randen in stand gehouden, zodat invloeden van buiten het gebied (in ieder geval in direct fysieke zin) zoveel mogelijk werden geweerd. Na deze werkzaamheden was sprake van een grotendeel vergrast heideterrein.

Dit terrein kon qua vegetatie globaal worden onderverdeeld in de op kaart 2 aangegeven deelgebieden. Deze onderverdeling is in 1992 gemaakt op basis van direct in het veld

Kaart 2: Ligging van de deelgebieden en de proefvlakken daarin.

waarneembare vegetatieverschillen (de belangrijkste, meest overheersende vegetatie), waarbij de diverse proefvlakken (zie het volgende hoofdstuk) buiten beschouwing zijn gelaten.

In tabel 1 is een globale beschrijving per deelgebied opgenomen, met verwijzingen naar een aantal ondersteunende foto's.

Tabel 1: Beschrijving van de deelgebieden (situatie 1992).

DEEL- GEBIED	VOCHT- HUISHOUDING	VEGETATIE	FOTO
I	Vochtig – nat	Sterk vergraste heide (grote pollen Pijpestrootje).	1
II	Vochtig – nat (natste deelgebied)	Sterk vergraste heide (grote pollen Pijpestrootje) met vrij veel Gagelstruiken en jonge berken (ongeveer 3-4 jaar oud).	-
III	Relatief droog	Sterk vergrast met Pijpestrootje en vanuit noord-oost hoek toenemend Bochtige Smele. Vrij veel jonge berken.	2
IV	Idem aan III	Idem aan III	2
V	Iets vochtig (tussen IV en VI)	plaatselijk sterk vergrast met Pijpestrootje en op sommige plaatsen Bochtige smele. Ook nog delen redelijk gezonde, maar tamelijk oude Struik- en Dopheide. Veel jonge berkjes.	3
VI	Vochtig (tussen V en I)	Drogere variant van I. Vegetatie overeenkomend, oorspronkelijk in verhouding meer Struikheide. Boomopslag groter dan in deelgebied I.	-

Foto 3: Deelgebied V in 1992.

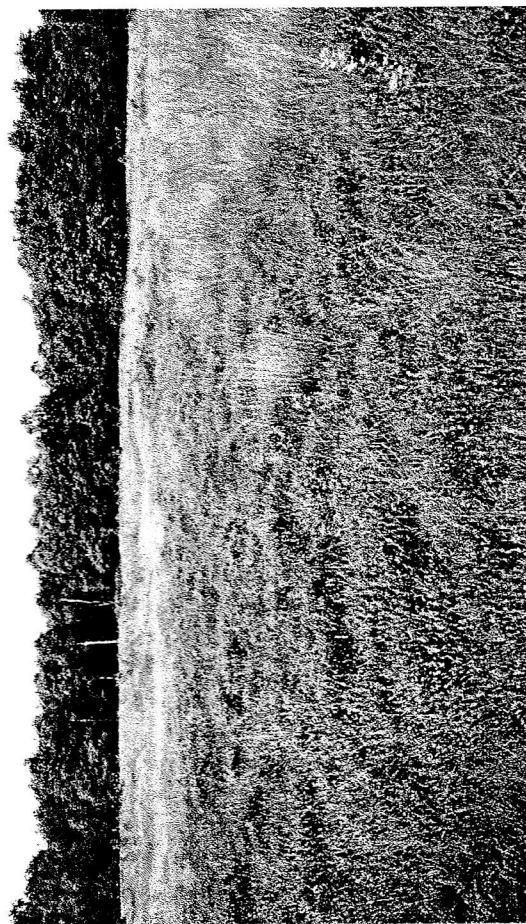

Foto 4: Deelgebied I, proefvlak 1 in 1992.

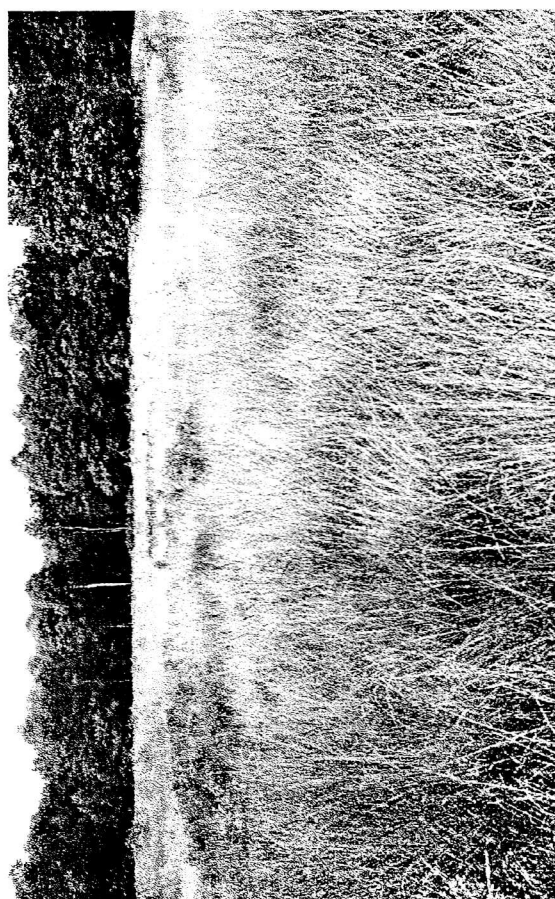

Foto 1 : Deelgebied I in 1992.

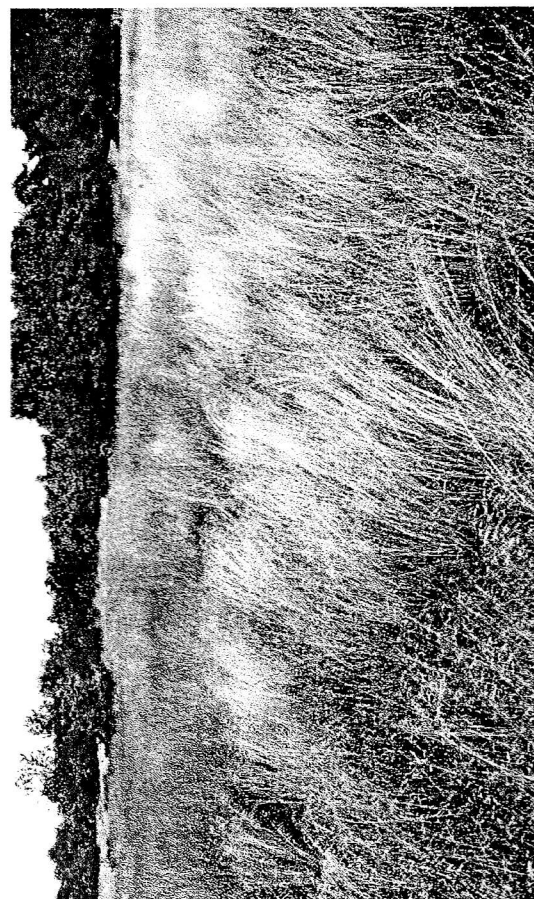

Foto 2: Deelgebieden III en IV in 1992.

Tabel 2: Beschrijving van de uitgevoerde beheerswerkzaamheden door VWG de Kempen.

DEEL- GEBIED	PROEFLAK	BEHEERSWERK	JAAR VAN UITVOERING
I	Algemeen	Verwijderen bomen en boompjes	79 – 91 jaarlijks
	Proefvlak 1	Maaien	84 – 90 jaarlijks
	Proefvlak 2	Maaien	86 – 90 jaarlijks
	Proefvlak 3	Maaien	84 – 90 jaarlijks
	Proefvlak 5	Plaggen	86/87
	Proefvlak 6	Plaggen	90/91
II	Algemeen	Verwijderen bomen en boompjes	79 – 88 jaarlijks
	Proefvlak 7	Plaggen (in 2 fases)	75 en 82/83
III	Algemeen	Verwijderen bomen en boompjes	79 – 88 jaarlijks
IV	Algemeen	Verwijderen bomen en boompjes	79 – 88 jaarlijks
V	Algemeen	Verwijderen bomen en boompjes	79 – 91 jaarlijks
	Proefvlak 8	½ geplagd en ½ geharkt (verwijderen dode Pijpestrootje)	82 – 83
VI	Algemeen	Verwijderen bomen en boompjes	79 – 91 jaarlijks
	Proefvlak 4	Maaien	84 – 90 jaarlijks

Beheerswerkzaamheden door Vogelwerkgroep de Kempen

Vanaf 1979 zijn door VWG de Kempen diverse beheerswerkzaamheden uitgevoerd in de vorm van maaien, plaggen en opslagverwijdering. Het verwijderen van opslag (bomen en boompjes) heeft gebiedsdekkend plaatsgevonden, de overige werkzaamheden binnen proefvlakken van beperkte omvang. Op kaart 2 is de ligging van de diverse proefvlakken weergegeven. Het verwijderen van boomopslag (met name berken en dennen) is met zaag en steeks chop gebeurd. De zaag werd met name in de beginjaren gebruikt toen nog grote bomen aanwezig waren. Het daarbij vrijkomende hout is t.b.v. open haarden afgevoerd. De kleine boompjes en de later weer opkomende opslag zijn met de steeks chop verwijderd. Deze boompjes zijn ter plekke blijven liggen omdat ze na enkele jaren toch volledig zijn verrot.

Het maaien is uitgevoerd met zeisen en sikkels, waarna het maaisel zo nauwkeurig mogelijk met harken is verwijderd en

afgevoerd naar de rand van het werkgebied (op een hoop gebracht).

Het plaggen is uitgevoerd met steeks choppen waarna de plaggen aan de rand van het heideveld werden afgezet. Normaal gesproken werd tot de zandondergrond geplagd.

In tabel 2 is per deelgebied en de daarin gelegen proefvlakken beschreven welke werkzaamheden in welke periode hebben plaatsgevonden.

Resultaten beheerswerkzaamheden tot 1992

De kleinschalig (met de hand) uitgevoerde werkzaamheden hebben geleid tot resultaten die ons in positieve zin hebben verrast. In tabel 3 is een beschrijving van de diverse proefvlakken opgenomen, gebaseerd op de situatie zoals die in 1992 tijdens een veldbezoek werd aangetroffen. De bespreking van de resultaten wordt ondersteund met een aantal foto's.

Tabel 3: Beschrijving van de behaalde resultaten in de proefvlakken (situatie 1992).

PROEF- VLAK	RESULTAAT	FOTO
1	Pijpestrootje grotendeels verdrongen door Struikheide en Dopheide, met iets hogere bedekking Struikheide. Pijpestrootje nog wel aanwezig maar niet meer in grote pollen. Gagelveldje en hier en daar Klokjesgentiaan en Veenbies.	4
2	Heidevegetatie heeft nog niet "gewonnen" van Pijpestrootje, welke ook hier niet langer in grote pollen aanwezig is, maar nog wel ongeveer gelijke bedekking haalt als Struik- en Dopheide samen.	-
3	Vergelijkbaar met proefvlak 1	(4)
4	Goed ontwikkelde Struik- en Dopheideplanten wisselen elkaar af, met lokaal overheersende bedekking van Pijpestrootje en toename Bochtige Smele.	-

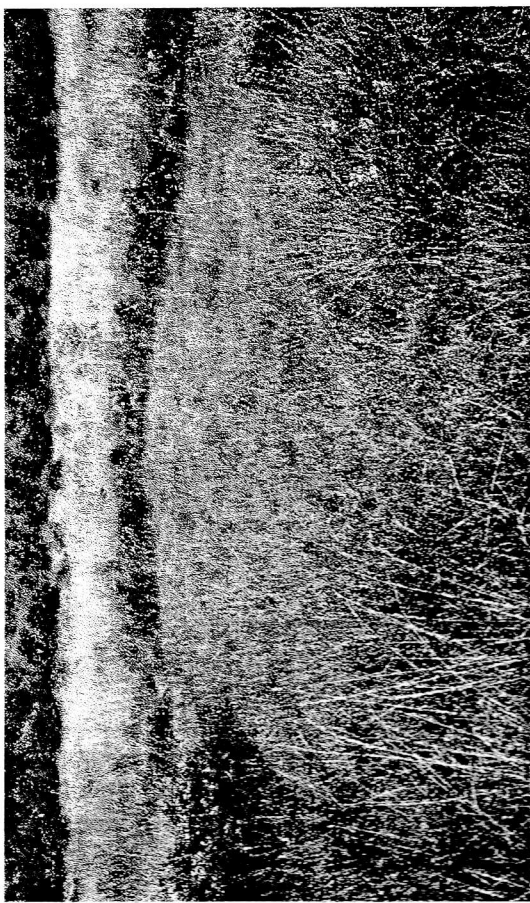

Foto 6: Deelgebied I, proefvlak 7 in 1992.

Foto 7: Met een loader geplagde strook kort na het plagen in 1994.

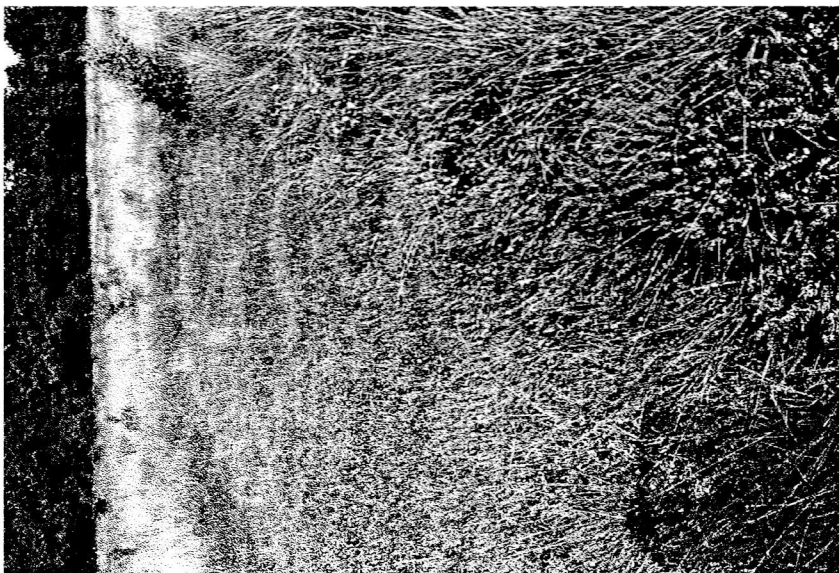

Foto 5: Deelgebied I, proefvlak 5 in 1992.

PROEF-VLAK	RESULTAAT	FOTO
5	Vrijwel volledige Dopheidebedekking, omzoomd door Struikheide. Tussen Dopheideplantjes veel Ronde Zonnedaauw en enkele jonge Struikheideplantjes. Pijpestrootje aanwezig in beperkte bedekkingsgraad (jonge planten).	5
6	Struik- en Dopheide in ongeveer gelijke bedekkingsgraad, plaatselijk met vrij nadrukkelijke aanwezigheid van Pijpestrootje. Zonnedaauw algemeen aanwezig.	-
7	Vooraf begroeid met Kleine Zonnedaauw, Witte en Bruine Snavelbies en Klokjesgentiaan. Plaatselijk ook Dopheide in beperkte bedekkingsgraad. Pijpestrootje is teruggekomen, echter in geringe mate en niet in grote pollen.	6
8	Ten opzichte van directe omgeving aanzienlijk gezondere heidevegetatie van Dop- en Struikheide, waarbij geplagde deel jonger is. Opvallend is dat met alleen verwijderen van strooisel al goede resultaten behaald kunnen worden.	-

Beheersadvies 1992

Op basis van de in het voorgaande beschreven ervaringen, is in september 1992 het "Beheersadvies voor het zuidelijke deel van de Grijsse Steen" opgesteld en aan het Brabants Landschap aangeboden. In dit beheersadvies is de volgende doelstelling als uitgangspunt voor het te voeren beheer genomen: "Het terugkrijgen van een gevarieerde heidevegetatie, waarin naast Struik- en Dopheide ook bijbehorende planten als Witte en Bruine Snavelbies, Zonnedaauw, Klokjesgentiaan en Gagel voorkomen".

Dit doel werd voor de Grijsse Steen haalbaar geacht via beheerswerkzaamheden in de vorm van plaggen en/of maaien, liefst met aanvullend nabeheer. Voor zowel plaggen als maaien werd daarbij de voorkeur uitgesproken voor een niet al te grootschalige eventueel dambordsgewijze

aanpak. Bij een dergelijke aanpak wordt de aanwezige planten- en diergemeenschap de minste schade berokkend, terwijl verspreid over een aantal jaren toch het volledige gebied onder handen kan worden genomen. Verder werd voor plaggen, maaien en nabeheer een aantal aanvullende adviezen gegeven (aanwijzingen voor de wijze van plaggen, maaien en afvoeren van vrijkomend organisch materiaal). Tevens werd gewezen op de noodzaak van nabeheer, met name het verwijderen van opschietende jonge berken en dennen.

Op basis van de resultaten van de diverse proefvlakken zijn in het beheersadvies vervolgens per deelgebied adviezen gegeven, met daarbij een beeld van het verwachte resultaat en een voorstel voor een prioriteitstelling. Deze adviezen per deelgebied zijn in tabel 4 op hoofdlijnen samengevat.

Tabel 4: Beheersadviezen per deelgebied (van der Werf 1992).

DEEL-GEBIED	BEHEERSADVIES	VERWACHTE RESULTATEN	PRIORITEIT-STELLING
I	plaggen, maar proefvlakken (1, 2, 3, 5 en 6) daarbij ontzien	in beginperiode goed ontwikkelde Dopheidevegetatie met Zonnedaauw, later ontwikkeling van Struikheide met hier en daar Klokjesgentiaan	Prioriteit 1
II	machinaal plaggen indien vochtige ondergrond dit toelaat, anders kleinschalig maaien en afvoeren Pijpestrootje	Variatie van Gagel, Witte en Bruine Snavelbies, Struik- en Dopheide en Pijpestrootje in plaatselijk variërende bedekkingsgraad.	Prioriteit 3
III	In verband met onzekerheid resultaat plaggen en uit kostenoverweging wordt geadviseerd te maaien	Betere ontwikkeling Struikheide, mogelijk ongewenste ontwikkeling Bochtige Smele, hetgeen groei Struikheide tegenwerkt	Prioriteit 4
IV	Idem aan deelgebied III	Idem aan deelgebied III	Prioriteit 4
V	Vanwege aanwezigheid gezonde Struik- en Dopheidestukken, voorkeur voor maaien met nauwkeurig afvoeren vrijkomend strooisel.	goed ontwikkelde heidevegetatie met Dop- en Struikheide, waar naar verwachting Struikheide iets zal overheersen	Prioriteit 3
VI	Idem aan deelgebied I, maar indien plaggen te kostbaar is kan ook worden gemaaid	Als deelgebied I maar meer Struikheide en minder Zonnedaauw	Prioriteit 2 met voorkeur voor plaggen

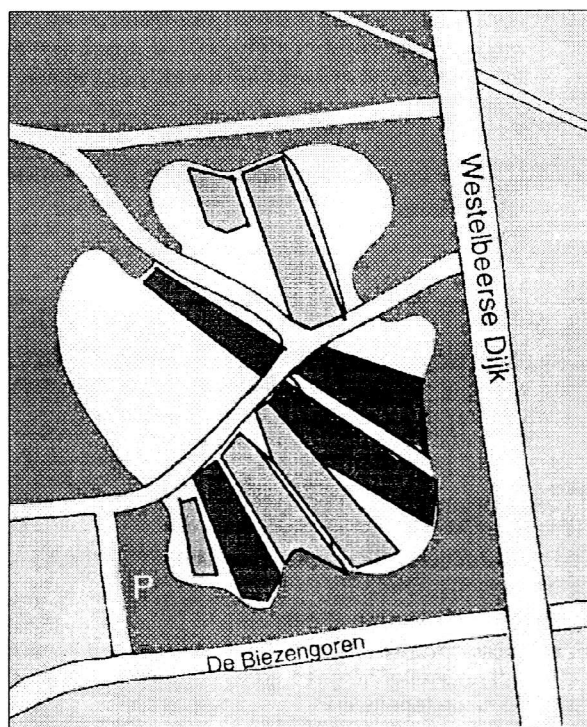

Beheerswerkzaamheden door Brabants Landschap

Op 23 juni 2000 heeft de auteur samen met de heer W. de Jong van het Brabants Landschap het gebied De Grijsen Steen bezocht. Tijdens dat veldbezoek is door de heer De Jong toegelicht welke beheerswerkzaamheden in opdracht van Brabants Landschap zijn verricht en is in het veld bekeken tot welke resultaten dat heeft geleid. Tevens zijn de (globale) toekomstplannen voor dit gebied besproken, maar daarover meer in het volgende hoofdstuk.

Uitgevoerde beheerswerkzaamheden

In opdracht van Brabants Landschap zijn in 1994 en in 1998 machinale beheerswerkzaamheden uitgevoerd. In 1994 zijn 4 stroken met een loader geplagd. De stroken zijn op kaart 3 weergegeven en lopen van deelgebied VI tot in deelgebied V en 1 strook bevindt zich aan de noordzijde van deelgebied I (tegen het pad gelegen). Het plaggen heeft op basis van aanwijzingen in het veld plaatsgevonden, waarbij de zandondergrond tot tamelijk diep is

Kaart 3: In 1994 (donkere kleur) en 1998 (lichte kleur) geplagde stroken

afgevoerd. Microreliëf is daarbij gedeeltelijk verdwenen. De ondergrond is bij het uitvoeren van de werkzaamheden nogal verdicht, tengevolge van de

transportbewegingen met loader en tractoren. De plaggen zijn afgevoerd naar elders. Er is bewust voor gekozen in 4 stroken te plaggen en niet in één groot vlak, zodat de herkolonisatie van dieren en planten vanuit de behouden tussenliggende stroken relatief eenvoudig plaats zou kunnen vinden. Foto 7 geeft een beeld van één van de betreffende stroken, kort na uitvoering van de met een loader uitgevoerde plagwerkzaamheden.

In 1998 zijn meerdere stroken geplagd met een plagmachine. De stroken zijn weergegeven op kaart 3 en bevinden zich in de deelgebieden VI, V en II. Het plaggen met de plagmachines heeft plaatsgevonden tot net onder de strooisellaag, zodat de zandondergrond grotendeels in takt is gebleven. Dit laatste geldt eveneens voor het microreliëf, dat duidelijk waarneembaar is gebleven. De ondergrond is aanmerkelijk minder verdicht dan in 1994, tengevolge van de speciale banden waarmee de plagmachine was uitgerust. Ook nu is om voornoemde reden gekozen voor het plaggen in stroken en niet in aaneengesloten vlakken en zijn de plaggen afgevoerd naar elders.

Voor het overige zijn binnen het gebied geen werkzaamheden uitgevoerd, zodat de niet geplagde delen inmiddels weer aardig begroeid beginnen te raken met jonge boompjes, met name berken.

Behaalde resultaten

Tijdens het veldbezoek werden opmerkelijke verschillen waargenomen tussen de in 1994 en de in 1998 geplagde stroken. De in 1994 geplagde stroken kennen een relatief lage bedekkingsgraad met Struikheide en Pijpestrootje. Voor een groot deel is de zandondergrond zichtbaar, zonder enige vorm van begroeiing. De 2 noordelijke stroken (in deelgebieden I en IV/V) kennen vooral op de hogere delen (richting bosrand) een hogere bedekkingsgraad maar ook Pijpestrootje speelt in deze stroken een belangrijke rol. Opvallend is dat de lagere delen, daar waar het water (en daarmee vermestende stoffen) naar toe stroomt en het langste blijft staan, vrijwel volledig met Pijpestrootje begroeid zijn. Andere soorten dan Struikheide en Pijpestrootje komen in lage bedekkingsgraad voor, met name Dopheide en Zonnedauw. Foto 8 geeft een beeld van een in 1994 geplagde strook, gefotografeerd in mei 2000.

De in 1998 geplagde stroken vertonen reeds in het 2^e groeiseizoen een hoge

Foto 8: In 1994 geplagde strook in 2000.

Foto 9: In 1998 geplagde strook in deelgebied V in 2000.

Foto 10: In 1998 geplagde strook in deelgebied II in 2000.

bedekkingsgraad met een gevarieerde vegetatie bestaande uit Struikheide, Dopheide, Witte en Bruine Snavelbies, Ronde en Kleine Zonnedauw en hier en daar Blauwe Zegge. Ook Pijpestrootje is aanwezig maar slechts in een lage dichtheid. Ook in deze stroken komen echter plaatsen voor waar de zandondergrond slechts beperkt begroeid is. Leuke waarnemingen betroffen de aanwezigheid van Duivelsnaaigaren in de meest zuidelijk gelegen strook en Klokjesgentiaan, Tormenit en Moeraswolfsklauw in de meest noordelijke strook. Zoals werd verwacht, is er een verschil waarneembaar tussen de stroken die in het (lager gelegen) deelgebied II zijn geplagd en de stroken in de deelgebieden V en VI. In de deelgebieden V en VI overheerst de bedekking met Dop- en Struikheide. In de nattere delen strijden Witte en Bruine Snavelbies, Ronde Zonnedauw en Pijpestrootje om de hoogste bedekkingsgraad. Foto 9 geeft een beeld van

een in 1998 geplagde strook, gelegen in deelgebied V, gefotografeerd in mei 2000. De in deelgebied II geplagde stukken zijn vrijwel volledig begroeid met Witte- en Bruine Snavelbies, afgewisseld met vlakken waar ronde- en in beperkte mate Kleine Zonnedauw de dienst uitmaken. Bepaalde delen kennen een dermate grote bedekking met zonnedauw, dat de zandondergrond volledig rood kleurt, vooral ook tengevolge van duizenden zaailingen. De iets drogere delen binnen dit deelgebied zijn vooral met Dopheide en in mindere mate met Struikheide begroeid. In de nattere delen staan hier en daar jonge Gagelstruikjes. Foto 10 geeft een beeld van een in 1998 geplagde strook, gelegen in deelgebied II, gefotografeerd in mei 2000.

Bespreking resultaten

Al met al maken de in 1994 geplagde stroken lang niet overal de indruk van een gezonde, jonge en gevarieerde heidevegetatie, kortom,

Tabel 5: Uitgevoerd en toekomstig beheer en geconstateerde resultaten, uitgewerkt per deelgebied (vgl tabel 4).

DEEL- GEBIED	UITGEVOERD MACHINAAL BEHEER	(VOORLOPIG) RESULTAAT	VERWACHT BEHEER IN NABIJE TOEKOMST
I	1 strook is in 1994 geplagd met een loader, in het noordelijke, drogere deel van het deelgebied	Geplagde strook idem aan deelgebied V. Doordat boompjes al enige jaren niet meer zijn verwijderd treedt verbossing op.	Najaar 2000 verwijderen van boompjes en mogelijk plaggen van enkele stroken
II	2 stroken zijn in 1998 geplagd met plagmachine	Zeer hoge bedekkingsgraad met Witte en Bruine Snavelbies en Ronde en Kleine Zonnedauw. Drogere delen vooral met Dopheide en in mindere mate met Struikheide. Tevens jonge Gagelstruikjes.	Vooralsnog geen aanvullend beheer voorzien, mogelijk verwijderen boompjes
III	Nog geen machinaal beheer uitgevoerd	Doordat boompjes al enige jaren niet meer zijn verwijderd treedt verbossing op	Najaar 2000 verwijderen van boompjes
IV	Idem aan deelgebied III	Idem aan deelgebied III	Idem aan deelgebied III
V	Delen in 1994 geplagd met loader. Een gedeelte in 1998 geplagd met plagmachine	Idem aan deelgebied VI met dien verstande dat vrijwel geen nattere delen met bijbehorende vegetatie voorkomen.	Mogelijk in komende jaren overgebleven stroken nog plaggen met plagmachine, voor overig geen aanvullend beheer voorzien
VI	Delen in 1994 geplagd met loader. Stroken in 1998 geplagd met plagmachine.	1994: Relatief lage bedekkingsgraad Struikheide en Pijpestrootje. Gedeeltelijk zandondergrond zonder begroeiing. Nauwelijks andere soorten dan Struikheide en Pijpestrootje 1998: zeer hoge bedekkingsgraad met Struikheide, Dopheide, Witte en Bruine Snavelbies, Ronde en Kleine Zonnedauw en hier en daar Blauwe Zegge. Hogere delen m.n. bedekking met Dop- en Struikheide. Nattere delen Witte en Bruine Snavelbies en Ronde Zonnedauw. Ook Pijpestrootje in lage dichtheid aanwezig..	Mogelijk in komende jaren overgebleven stroken nog plaggen met plagmachine, voor overig geen aanvullend beheer voorzien

niet het eindresultaat waarop werd gehoopt. Met name de lagere, vochtigere delen kennen een relatief lage bedekkinggraad. De in 1998 geplagde stroken daarentegen, maakten tijdens het veldbezoek juist wel grote indruk. Hoewel het vergelijken van stroken die zich in een geheel andere fase van ontwikkeling bevinden (het 6^e groeiseizoen vergelijken met het 2^e) niet zondermeer mogelijk is, volgen hier toch enkele (algemene en niet wetenschappelijk onderbouwde) conclusies. Het met een loader plaggen lijkt niet tot de gewenste resultaten te leiden. Enerzijds komt dit vanwege (in dit specifieke geval) te diep plaggen, anderzijds is de ondergrond te veel verdicht. Tevens is het ongewenst dat het microreliëf zover verloren gaat. Dat het verdichten van de ondergrond een belangrijke factor vormt, lijkt te worden bewezen indien een noordelijker deel van de Grijze Steen (waar VWG de Kempen nooit beheerswerkzaamheden heeft verricht) wordt bezocht. Hier is in 1994 eveneens met een loader geplagd. Vervolgens is echter (als proef) de ondergrond lichtjes machinaal geëgaliseerd met een cultivator. Dit heeft tot verrassende resultaten geleid → vrijwel 100% bedekking met gezonde Struikheide. Het plaggen met een plagmachine leidt, voor zover op dit moment reeds te voorzien, wel tot de verwachte en gewenste resultaten. Een gevarieerde heidevegetatie keert terug, waarbij de samenstelling en bedekkingsgraad bepaald wordt door met name optredende verschillen in vochthuishouding. Indien de behaalde resultaten worden vergeleken met de doelstelling zoals die werd geformuleerd in het beheersadvies van 1992, mag worden geconcludeerd dat machinaal plaggen vrijwel volledig tot het gewenste resultaat leidt.

Toekomstplannen

Tijdens het veldbezoek op 23 juni is met de heer W. de Jong gesproken over de plannen die het Brabants Landschap voor de nabije toekomst heeft met de Grijze Steen. Daaruit kan worden opgemaakt dat er voor dit soort werkzaamheden geen strakke planningen worden gemaakt. Per seizoen wordt bekeken welke werkzaamheden enerzijds wenselijk en anderzijds budgettair en qua planning haalbaar zijn. Naar verwachting worden in het najaar van 2000 wederom plagwerkzaamheden uitgevoerd, waarbij het werken met een plagmachine het meest voor de hand ligt. Het is de bedoeling te gaan plaggen in de vorm van stroken in deelgebied I, waarbij in het veld bekeken zal worden

waar en hoe de werkzaamheden exact worden uitgevoerd. Verder worden de deelgebieden I, III en IV ontdaan van boompjes, teneinde de inmiddels weer dreigende verbossing tegen te gaan. Over enkele jaren kunnen plagwerkzaamheden ter hand worden genomen in de stroken die op dat moment nog niet aan bod zijn geweest. Fasegewijs wordt op die wijze vrijwel het volledige heideterrein geplagd. Voor de verdere toekomst is het beleid het plaggen in een cyclus van ongeveer 15 à 20 jaar te herhalen, een en ander mede afhankelijk van de lokale situatie. Soms kan langer worden gewacht met plaggen, soms blijkt eerder optreden wenselijk.

Conclusies

Het is niet mogelijk op basis van het voorgaande wetenschappelijk onderbouwde conclusies te trekken. Wel kan in algemene zin worden geconcludeerd, dat mede dankzij de inzet van VWG de Kempen, het gebied De Grijze Steen aan ecologische waarde heeft gewonnen. Van een algemeen voorkomend grotendeels met berken en dennen bebost terrein, is een gevarieerd heideterrein "op de natuur teruggewonnen". Daarmee is een wezenlijke bijdrage geleverd aan de totstandkoming van de ecologische hoofdstructuur, waarvan het Beerzedal onderdeel uitmaakt.

Het uitgevoerde kleinschalige beheerswerk mag als noodzakelijke voorloper worden beschouwd van het in 1994 en 1998 verrichte en in de toekomst nog uit te voeren machinale plaggen. Daarmee is tevens bewezen dat samenwerking tussen een vereniging als de VWG en een instantie als Brabants Landschap, kan leiden tot het verantwoord en efficiënt inzetten van de beperkt beschikbare middelen.

Meer specifiek kan worden geconcludeerd dat kleinschalig beheerswerk, een getrouw beeld geeft van hetgeen vervolgens met een machinale en grootschalige aanpak bereikt kan worden. De in het beheersadvies van 1992 verwoorde activiteiten hebben, op die plaatsen waar met een plagmachine is geplagd, geleid tot de verwachte en gehoopte resultaten. Vol vertrouwen kan de hoop worden uitgesproken, dat de Grijze Steen in de toekomst nog verder aan ecologische waarde zal winnen.

Dankwoord

Diverse personen mogen in dit artikel niet onvermeld blijven. In de eerste plaats gaat natuurlijk dank uit naar al diegenen die de moed hebben gehad, gedurende vele jaren een weekend en een aantal zaterdagen per jaar steekschop, zaag, sikkkel en zeis ter hand te nemen, om daarmee de blaren op de handen te werken. Het voert te ver iedereen bij naam te noemen, maar allen die hierbij betrokken zijn geweest, weten zich die dagen vast en zeker helder voor de geest te halen als vermoeiend maar vooral ook als erg gezellig en nuttig.

Verder natuurlijk heel veel dank aan het Brabants Landschap. Niet alleen dank voor het bieden van de vrijheid in de Grijze Steen naar eigen inzicht werkzaamheden te verrichten (daar hebben we zelf immers veel tijd en energie in gestoken), maar vooral heel veel dank voor het serieus nemen van het in 1992 uitgebrachte beheersadvies. Dat de op basis daarvan verrichte werkzaamheden tot prachtige resultaten hebben geleid is natuurlijk vooral voor de Kempische natuur

van groot belang, maar geeft ook alle direct betrokken VWG-ers een enorme voldoening. Speciale dank gaat in dat opzicht uit naar de heer W. de Jong die veel tijd en energie in het beheer van de Grijze Steen heeft gestoken en bereid was op 23 juni het gebied samen met ondergetekende te bezoeken. Graag maak ik van zijn aanbod gebruik binnenkort met voornoemde direct betrokken VWG-ers opnieuw een bezoek te brengen aan de Grijze Steen en een toelichting te krijgen op de beheersvisie van het Brabants Landschap.

Literatuur

- VAN KESSEL J. & WOUTERS P. 1983. Landschapsbeheer Noord-Brabant "Werk aan de Winkel": "de Grijze Steen". De Blauwe Klauwier, 9(4): 4-16.
- VAN DER WERF E. 1992. Beheersadvies voor het zuidelijke deel van de Grijze Steen. Commissie Beheerswerkzaamheden Vogelwerkgroep de Kempen, Veldhoven

